Lakatos Artur
Erdély a Nagy Háborúban

Koszta István: *„A sors kereke a végzetre forog?” – Erdély a Nagy Háborúban. I. könyv. 1914 – Sodrásban*

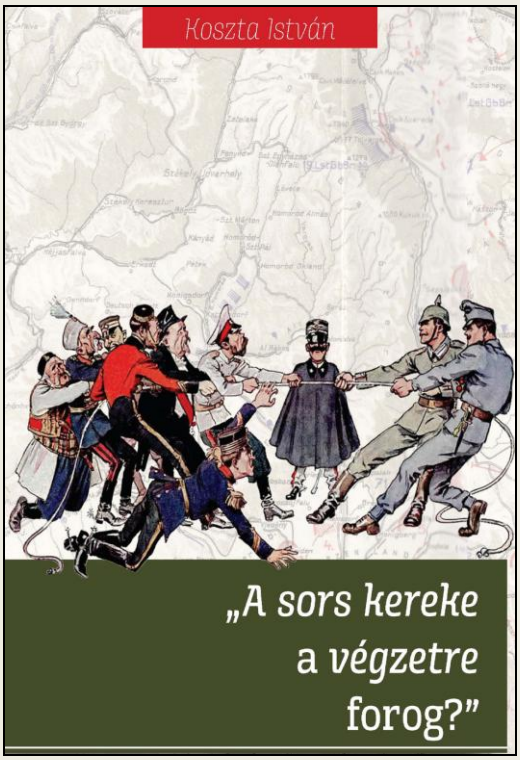

A saját szavaival élve, a „piacról élő” Koszta István író jó érzékkel választ olyan témákat, amelyek felkeltik és lekötik a szélesebb olvasóközönség figyelmét is. E könyv témaválasztáskor nem volt nehéz dolga, hiszen a 2014. év az első világháború kitörésének századik évfordulóját jelenti, és ez által – a piac íratlan szabályainak megfelelően – az e téma iránti érdeklődés várhatóan jelentősen megnövekszik. Nyilvánvalóan sokkal nagyobb kihívást jelentett e kötet dokumentálása, a hatalmas jegyzetrendszere és az igencsak terjedelmes bibliográfia, amelyek „megmozgatása”, hiszen a szerző a könyv megírásához – a klasszikus történészi kutatómunka elvégzéséhez – ezeknek a lehető legszélesebb spektrumát használta fel. A levéltári források listáját végigtekintve megállapíthatjuk, hogy az idézettségben jól megférnek egymás mellett a központi levéltárak anyagai a helyiekkel, a nemzetközi szint a helyivel: a kettő kiegészíti, és nem kizárja egymást. A magyar, francia, román és osztrák központi levéltárak fondjai mellett megtalálhatóak a helyi szintű erdélyi – főleg székelyföldi – levéltárak anyagai is; külön szeretnénk kiemelni az egyházi levéltárak fondjainak szerepét. Gazdag a kötet folyóiratcikk, forráskiadvány – szaktanulmány és szakkönyv területén elvégzett dokumentációja is. A szerző – valószínűleg irodalom szakos intellektuális formálódása következtében – előszeretettel használja a történelmi személyiségek kiadott visszaemlékezéseit, mint például Bethman-Hollweg kancellárét, Bruszilov tábornokét, Ottokar Czerninét, Falkenheyn tábornokét, Kozma Miklósét és több más fontos személyiség emlékiratait. A memoár-irodalom tekintetében különösen fontos szerepet játszanak a román politikusok visszaemlékezései; itt csak Constantin Argetoianu, Alexandru Averescu tábornok, Alexandru Marghiloman, Mária román királynő neveit említjük meg. Gazdag a szakirodalom felhasználása, annak ellenére, hogy a szerző igyekezett elsősorban elsődleges forrásokból dolgozni. A magyar és román nyelven megjelent szakmunkák mellett elég jelentős a francia és német nyelven, kisebb mértékben az angolul megjelent könyvek aránya. A bibliográfiából kiderül, hogy a szerző ismeri mind a regionális, mint az európai szintű szakirodalmat, Csaplár Degovics Krisztián, Diószegi István, Balla Tibor vagy Galántai József művei éppen úgy megtalálhatóak a listájában, mint A. J. P. Taylor, Marc Bloch, Barbara Jelavich és John Keegan idevágó munkássága is, hogy csak a legjelentősebbeket említsem.

A mű stílusa kapcsán előre kell bocsátani, hogy Koszta István végzettségét tekintve elsősorban nem történész, hanem magyar nyelv-szakos irodalmár, bölcsész, aki szakmai szinten érdeklődik a magyar múlt eseményei iránt, és ez jelentősen meghatározza stílusát. Irodalmi hátterének köszönhetően, stílusa dinamikus, olvasmányos, megfogalmazásai könnyen érthetőek, aki befogadja könyveinek hangulatát, az nehezen tudja letenni azokat. Ennek következtében viszont, hiányzik a „tudományos" történetírás rigurozitása, fejezetei – amelyek száma meglehetősen nagy: szám szerint 29 – egyenlőtlen terjedelműek, némelyek alfejezetekre tagoltak, mások nem, az események ismertetése nem minden esetben történik kronologikus sorrendben, stb. Maga az ismertetés is gyakran szétfolyónak tűnhet, az ismertetést a szerző több szálon futtatja, és elég gyakran megszakít egy-egy folyamatot, hogy később, pár fejezet után ugyanoda térjen vissza. Ezért ha az olvasó kimondottan Koszta könyvéből szeretné megérteni az első világháború kitörésének körülményeit, nagy figyelemmel, körültekintően olvassa, máskülönben könnyen elveszhet a részletekben. A szerző – vagy a kiadó, ezt nem derül ki – segíti az olvasó kalauzolását a *Ki kicsoda ebben a történetben?* című függelékkel, amelyben pár szóban ismerteti a könyvben feltűnő, ismertebb és kevésbé ismert személyek tisztségeit, főbb adatait. A kötet olvasásako előnyben vannak azok, akik jól tudnak németül, franciául és kisebb mértékben angolul, mivel az eredeti nyelven közölt idézetek – melyek a forrás nyelvezetének, pontos mondanivalójának illusztrálásában játszanak szerepet – nem minden esetben kerültek lefordításra. Egy másik, a szövegszerkesztéssel kapcsolatban észrevételem a nagy mennyiségű forrásidézetekre vonatkozik, amelyek nincsenek látható módon kiemelve, és a figyelmetlen olvasó számára, aki könnyebben átsiklik egy megkezdett idézőjel fölött, összefolyhat a forrás szövege és a szerző egyéni véleménye, ismertetése. Egy új kiadás esetében ajánlott lenne a forrásokból vett idézeteket például dőlt betűkkel kiemelni.

A könyv tartalmát tekintve jelentős részben magyar sorstörténet, de még sokkal inkább érdekes diplomáciatörténeti adalék. Azt némileg hiányolom, hogy Koszta István gazdag könyvészetében egyáltalán nem idézi Henry Kissinger terjedelmes, ma már a szakirodalom klasszikusának számító diplomáciatörténeti munkáját, ugyanakkor viszont joggal feltételezhetnénk – mivel múlt idős hipotézisről van szó, abszolút bizonyítása vagy cáfolata úgyis lehetetlen – hogy a híres professzor és külpolitikai elemző, ha ismert volna korábban a Kosztáéhoz hasonló könyvet, adatait beépítette volna, mikor az 1914 előtti európai hatalmi viszonyokról ír, legalábbis a Balkán viszonylatában mindenképpen. A könyv fő érdeme ugyanis kevésbé magának az első világháború kitörése körülményeinek ismertetése – habár azt is meglehetősen érdekesen teszi a szerző kiemelve eddig kevésbé ismert vagy kevésbé kiemelt részleteket – hanem magát a világháborút megelőző balkáni diplomáciai helyzet bemutatása. És főleg az, hogy a széles körű dokumentáció következtében a szerző túl tud lépni a klasszikus értelemben vett diplomáciatörténet keretein, és az intézményes hátteret ismerve, de a szövegben háttérbe szorítva, az emberközi kapcsolatokat helyezi előtérbe. Ily módon természetesen nem kerülheti el az értékítéletet sem, amely az egyéni ars politicájának is természetesen tükörképe. Ily módon például egyértelműen pozitív a hozzáállása Ferenc József vagy Tisza István személyéhez, míg II. Vilmos császár személyét egyéni minősítések nélkül mutatja be. Negatívan egy anekdota tükrében, amelynek során a német császár hazugságba keveredett a búr háború kapcsán, és en-

nek következtében kellemetlen helyzetbe is került mind az angol, mind az orosz diplomácia előtt is. A szerző jól rávilágít a német és osztrák–magyar diplomaták véleménye tükrében a két román király, I. Károly és utóda, I. Ferdinánd közötti hozzáállásbeli különbségre: míg Károlyról megállapították, hogy családi kötődései miatt soha nem viselne hadat olyan szövetség ellen, amelynek Németország is része, fia, a francia-orientációjú Ferdinánd már ebből a szempontból nézve egyáltalán nem megbízható. Amit még kiemelnék, hogy a szerzőnek a román irredenta leírása mellett jól sikerült kidolgoznia a szerb és bulgár nemzetállam, illetve Bosznia annektálásának kérdéskörét is. Ebből a szempontból nézve a könyv szakemberek számára is kimondottan ajánlott, hiszen a XIX. század végi nagyhatalmi vetélkedésének is egyetlen egy régiójára lekicsinyített tükörképét jelenti.

A szerző elmondása szerint jelen kötet egy három részből álló sorozatnak az első része, a többi kötet a következő évek során jelenik majd meg. A mostani kötet után kíváncsian várjuk a folytatást, hasonló olvasmányosságot, jól dokumentáltságot és információbőséget elvárva. A szerző gyakran formabontó és meghökkentő megközelítéseivel természetesen vitába is lehet szállni, hiszen írása nem abszolút igazságok kinyilatkoztatása, hanem meglévő képek árnyalása elsősorban. Ugyanakkor az ilyen típusú könyvek is társadalmi igényt elégítenek ki és képesek megszólítani a szélesebb olvasó rétegeket is.

Koszta István: ***A sors kereke a végzetre forog? – Erdély a Nagy Háborúban. I. könyv. 1914 – Sodrásban.*** Csíkszereda, Alutus Print, 2014. 403 o. ISBN: 9789730168556